
Vergaderjaar 2023–2024

36 470 XVII

Wijziging van de begrotingsstaat voor Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking (XVII) voor het jaar 2023 (wijziging samenhangende met de Najaarsnota)

Nr. 2

MEMORIE VAN TOELICHTING

INHOUDSOPGAVE

A.	ARTIKELSGEWIJZE TOELICHTING BIJ HET WETSVOORSTEL	3
B.	BEGROTINGSTOELICHTING	4
1	Leeswijzer	4
2	Beleid	5
2.1	Overzicht belangrijke uitgaven- en ontvangstenmutaties	5
3	Beleidsartikelen	7
	Artikel 1: Duurzame economische ontwikkeling, handel en investeringen	7
	Artikel 2: Duurzame ontwikkeling, voedselzekerheid, water en klimaat	11
	Artikel 3: Sociale vooruitgang	14
	Artikel 4: Vrede, veiligheid en duurzame ontwikkeling	16
	Artikel 5: Multilaterale samenwerking en overige inzet	18

A. ARTIKELSGEWIJZE TOELICHTING BIJ HET WETSVORSTEL

Wetsartikelen 1 tot en met 3

De begrotingsstaten die onderdeel zijn van de Rijksbegroting, worden op grond van artikel 2.3, eerste lid, van de Comptabiliteitswet 2016 elk afzonderlijk bij wet vastgesteld en derhalve ook gewijzigd. Het onderhavige wetsvoorstel strekt ertoe om voor het jaar 2023 wijzigingen aan te brengen in de departementale begrotingsstaat van het Ministerie voor Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking.

De in de begrotingsstaten opgenomen begrotingsartikelen worden in onderdeel B van deze memorie van toelichting toegelicht (de zgn. begrotingstoelichting).

De Minister voor Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking,

Liesje Schreinemacher

B. BEGROTINGSTOELICHTING

1 Leeswijzer

De voorliggende Tweede suppletoire begroting bevat de voorgestelde wijzigingen ten opzichte van de Suppletoire begroting Prinsjesdag 2023 van hoofdstuk XVII van de begroting van het Rijk. Het is nodig een voorbehoud te maken met betrekking tot de beginstanden. Deze zijn afhankelijk van goedkeuring van de Eerste Suppletoire Begroting en de Suppletoire Begroting Prinsjesdag door de Eerste Kamer, die beide nog in beraad heeft.

In hoofdstuk 2 is een overzicht opgenomen met de belangrijkste mutaties op de begroting voor Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking met een toelichting op de substantiële verschillen.

Hoofdstuk 3 bevat per beleidsartikel een tabel budgettaire gevolgen van beleid. Na de tabel 'budgettaire gevolgen van beleid' wordt een toelichting op de mutaties gegeven. Hierbij worden per artikel de mutaties die groter of gelijk zijn aan de ondergrenzen in onderstaande staffel (tabel 1) conform de Rijksbegrotingsvoorschriften toegelicht. De wijzigingen van de verplichtingen worden alleen toegelicht wanneer ze groter zijn dan 10% ten opzichte van de vorige stand op artikelniveau.

Tabel 1 Ondergrenzen conform RBV

Omvang begrotingsartikel (stand ontwerp-begroting) in € miljoen	Beleidsmatige mutaties (ondergrens in € miljoen)	Technische mutaties (ondergrens in € miljoen)
< 50	1	2
=> 50 en < 200	2	4
=> 200 en < 1000	5	10
=> 1000	10	20

In deze wijziging van de begrotingsstaat wordt ook de verdeling van de middelen uit het amendement Grinwis c.s. ([Kamerstuk 36435-XVII-15](#)) opgenomen zoals ook toegelicht in de Kamerbrief van 31 oktober jl.¹

In 2023 worden geen extra maatregelen genomen als gevolg van de impact van het coronavirus (COVID 19). Voor het uitgebreide overzicht wordt verwezen naar de pagina Overheidsfinanciën in coronatijd op rijksfinancien.nl.

¹ Kamerbrief Invulling nader gewijzigd amendement van het lid Grinwis c.s. t.v.v. nr. 13 over het toevoegen van € 70 miljoen via verdeelartikel 5.4 aan het OS-budget voor 2023 (Kamerstuk 36435-XVII-15)

2 Beleid

2.1 Overzicht belangrijke uitgaven- en ontvangstenmutaties

In dit wetsvoorstel is een aantal begrotingswijzigingen opgenomen die per saldo leiden tot een verhoging van de geraamde uitgaven op de begroting voor Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking (XVII) met EUR 45,4 miljoen en een verhoging van de geraamde ontvangsten met EUR 26,5 miljoen.

De belangrijkste uitgavenmutaties bij de Tweede suppletoire begroting worden in onderstaande tabel weergegeven en toegelicht. De uitgebreide toelichtingen zijn per beleidsartikel opgenomen in hoofdstuk 3

Tabel 2 Belangrijkste suppletoire uitgavenmutaties 2023 (Tweede suppletoire begroting) (Bedragen x € 1.000)

	Art.	Uitgaven 2023
Vastgestelde begroting 2023		3.861.912
Stand 1e suppletoire begroting 2023		3.480.344
Stand suppletoire begroting Prinsjesdag 2023		3.759.635
Belangrijkste suppletoire mutaties		
1) Versterkte Nederlandse Handels- en Investeringspositie	1.2	21.105
2) Klimaat	2.3	25.188
3) Mondiale gezondheid en seksuele en reproductieve gezondheid en rechten	3.1	7.246
4) Humanitaire hulp	4.1	42.000
5) Opvang in de regio	4.2	20.000
6) Multilaterale samenwerking	5.1	24.674
7) Overig armoedebelief	5.2	– 15.963
8) Nog te verdelen i.v.m. BNI en/of toerekeningen	5.4	– 72.696
9) Overige mutaties		– 6.112
Stand 2e suppletoire begroting 2023		3.805.077

Toelichting

1. Het budget binnen artikel 1.2 stijgt o.a. door hogere uitgaven aan het Programma Internationaal Ondernemen, aan het *Dutch Trade and Investment Fund* (DTIF) garanties en aan de DTIF-subsidies.
2. Aan het subartikelonderdeel 2.3 voor Klimaat wordt EUR 5 miljoen toegevoegd ten behoeve van een structurele oplossing voor de Al Safer-tanker voor de kust van Jemen (via het United Nations Development Programme). Daarnaast wordt als gevolg van het amendement Grinwis c.s. ([Kamerstuk 36435-XVII-15](#)) EUR 20 miljoen naar dit artikelonderdeel overgeheveld waarvan EUR 10 miljoen als bijdrage aan het Access to Energy Fund en EUR 10 miljoen als bijdrage aan het Africa Adaptation Acceleration Program.
3. Het artikelonderdeel Mondiale gezondheid en seksuele en reproductieve gezondheid en rechten is verhoogd met EUR 7,2 miljoen. Dit betreft een overheveling van EUR 5 miljoen van het Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport ten behoeve van een bijdrage van aan het *Financial Intermediary Fund voor Pandemic Prevention, Preparedness and Response*. De overige EUR 2,2 miljoen is een technische overheveling van artikel 2.2.
4. Het artikelonderdeel Humanitaire Hulp (artikel 4.1) is verhoogd met EUR 42 miljoen, waarvan EUR 30 miljoen vanwege amendement Grinwis c.s. ([Kamerstuk 36435-XVII-15](#)). De besteding betreft

- EUR 25 miljoen ten behoeve van humanitaire hulpverlening voor de crisis in Gaza, EUR 2 miljoen voor noodhulp na de aardbeving in Marokko en EUR 15 miljoen ten behoeve van humanitaire noden elders in de wereld.
5. Het budget voor Opvang in de Regio (artikel 4.2) is verhoogd met EUR 20 miljoen. Dit betreft de verwerking van het amendement Grinwis c.s. ([Kamerstuk 36435-XVII-15](#)) ten behoeve van UNICEF en UNHCR.
 6. De uitgaven aan Multilaterale Samenwerking (artikel 5.1) stijgen voornamelijk door de steun aan Oekraïne in het kader van [het derde steunpakket](#). Dit bestaat uit EUR 7 miljoen voor technische assistentie van het IMF en EUR 20 miljoen voor een *funded guarantee* aan de *European Bank for Reconstruction and Development* (EBRD).
 7. De uitgaven op artikel 5.2 nemen per saldo af. Dit komt voornamelijk doordat de reservering voor de verdragsmiddelen Suriname voor 2023 naar beneden is bijgesteld en is overgeheveld naar een aparte budgetregel.
 8. Het budget op verdeelartikel 5.4 neemt af in verband met de overheveling van de middelen voortkomend uit het amendement Grinwis c.s. ([Kamerstuk 36435-XVII-15](#)) naar de artikelen voor Klimaat, Humanitaire Hulp en Opvang in de Regio.

Tabel 3 Belangrijkste suppletoire ontvangstenmutaties 2021 (Tweede suppletoire begroting) (Bedragen x € 1.000)

	Art.	Ontvangsten 2023
Vastgestelde begroting 2023		50.130
Stand 1e suppletoire begroting 2023		59.088
Stand suppletoire begroting Prinsjesdag 2023		69.088
Belangrijkste suppletoire mutaties		
1) Ontvangsten duurzame economische ontwikkeling, handel en investeringen	1.10	16.215
2) Koersverschillen OS	5.22	10.000
Stand 2e suppletoire begroting 2023		95.653

Toelichting

1. Ter dekking van het DTIF-instrument wordt een onttrekking gedaan uit de FOM begrotingsreserve. Deze onttrekking wordt gedaan om aan de toegenomen vraag naar werkkapitaal en financieringen via DTIF te kunnen voldoen.
2. De ontvangsten op het subartikel 5.22 nemen toe. Dit komt voornamelijk vanwege verwachte koersverschillen. Buitenlandse Zaken werkt met een vooraf vastgestelde wisselkoers ten opzichte van buitenlandse valuta (de *corporate rate*). Omdat bij betalingen in buitenlandse valuta gedurende het jaar een verschil ontstaat als gevolg van de werkelijk geldende koers, ontstaat er een saldo.

3 Beleidsartikelen

Artikel 1: Duurzame economische ontwikkeling, handel en investeringen

Budgettaire gevolgen van beleid

Tabel 4 Budgettaire gevolgen van beleidsartikel 1 Duurzame economische ontwikkeling, handel en investeringen (Tweede suppletoire begroting) (bedragen x € 1.000)

	Vastgestelde begroting (incl. Suppletoire Begrotingen, NvW en amende- menten) (1)	Mutaties 2e suppletoire begroting (2)	Stand 2e suppletoire begroting (3) = (1) + (2)
	2023	2023	2023
Verplichtingen	532 105	270 137	802 242
Uitgaven:			
Programma-uitgaven totaal	602 852	16 721	619 573
waarvan juridisch verplicht			100%
1.1 Duurzaam handels- en investeringssysteem, incl. MVO	32 934	- 4 096	28 838
<i>Subsidies (regelingen)</i>			
MVO en beleidsondersteuning (ODA)	12 875	- 50	12 825
MVO en beleidsondersteuning (non-ODA)	4 338	- 3 361	977
<i>Opdrachten</i>			
MVO en beleidsondersteuning (non-ODA)	2 226	- 735	1 491
<i>Bijdrage aan agentschappen</i>			
Rijksdienst voor Ondernemend Nederland	2 300	300	2 600
<i>Bijdrage aan (inter-)nationale organisaties</i>			
MVO en beleidsondersteuning (ODA)	5 000	- 250	4 750
Contributies internationaal ondernemen (non-ODA)	6 195	0	6 195
1.2 Versterkte Nederlandse Handels- en Investeringspositie	96 181	21 105	117 286
<i>Subsidies (regelingen)</i>			
Programma's internationaal ondernemen	10 000	- 2 750	7 250
Versterking concurrentiepositie Nederland	6 502	0	6 502
Invest Internationaal	9 780	- 780	9 000
Dutch Trade and Investment Fund	4 499	12 501	17 000
<i>Garanties</i>			
Dutch Trade and Investment Fund	1 500	8 500	10 000
<i>Opdrachten</i>			
Programma's internationaal ondernemen	10 566	5104	15 670
Dutch Trade and Investment Fund	4 186	- 3 656	530

	Vastgestelde begroting (incl. Suppletoire Begrotingen, NvW en amende- menten) (1)	Mutaties 2e suppletoire begroting (2)	Stand 2e suppletoire begroting (3) = (1) + (2)
	2023	2023	2023
Wereldtentoonstelling	4 000	0	4 000
<i>Bijdrage aan agentschappen</i>			
Rijksdienst voor ondernemend Nederland	45 148	2 152	47 300
<i>Bijdrage aan (inter-)nationale organisaties</i>			
Programma's internationaal ondernemen	0	34	34
1.3 Versterkte private sector en arbeidsmarkt in ontwikkelingslanden	473 737	- 288	473 449
<i>Subsidies (regelingen)</i>			
Marktontwikkeling en markttoegang	9 450	12 110	21 560
Economic governance and institutions	5 200	11 200	16 400
Financiële sector ontwikkeling	42 270	5 730	48 000
Infrastructuurontwikkeling	29 787	0	29 787
Duurzame productie en handel	28 700	16 300	45 000
(Jeugd)werkgelegenheid	9 000	- 4 000	5 000
Nexus onderwijs en werk	9 825	- 3 672	6 153
Lokale private sector ontwikkeling	4 590	1 650	6 240
<i>Leningen</i>			
Infrastructuurontwikkeling	0	0	0
Financiële sector ontwikkeling	20 000	30 000	50 000
<i>Garanties</i>			
Financiële sector ontwikkeling	10 000	15 000	25 000
<i>Opdrachten</i>			
Marktontwikkeling en markttoegang	11 000	0	11 000
Economic governance and institutions	4 000	19 700	23 700
Financiële sector ontwikkeling	4 000	4 000	8 000
Infrastructuurontwikkeling	7 750	962	8 712
(Jeugd)werkgelegenheid	25 850	7 950	33 800
<i>Bijdrage aan agentschappen</i>			
Rijksdienst voor Ondernemend Nederland	24 000	0	24 000
<i>Bijdrage aan (inter-)nationale organisaties</i>			
International Labour Organisation	5 700	- 721	4 979
Lokale private sector ontwikkeling	45 925	- 11 889	34 036
Marktontwikkeling en markttoegang	7 400	3 025	10 425
Partnershipprogramma ILO	6 500	1 900	8 400
Economic governance and institutions	6 000	- 1 150	4 850
Financiële sector ontwikkeling	17 000	- 13 440	3 560
Infrastructuurontwikkeling	85 290	- 53 162	32 128
(Jeugd)werkgelegenheid	0	0	0
Nexus onderwijs en werk	14 000	- 1 281	12 719

	Vastgestelde begroting (incl. Suppletoire Begrotingen, NvW en amende- menten) (1)	Mutaties 2e suppletoire begroting (2)	Stand 2e suppletoire begroting (3) = (1) + (2)
	2023	2023	2023
<i>Nog te verdelen</i>			
Nog te verdelen	40 500	– 40 500	0
Ontvangsten	24 000	16 215	40 215
1.10 Ontvangsten duurzame economische ontwikkeling, handel en investeringen	7.000	16 215	23 215
1.30 Ontvangsten DGGF	17.000	0	17 000

Toelichting

Verplichtingen

Het verplichtingenbudget op artikel 1 wordt in 2023 verhoogd. Dit wordt onder andere veroorzaakt door het vastleggen van meerjarige programma's voor VN-instellingen, zoals *International Labour Organization* (ILO).

Daarnaast worden er verhoogde verplichtingen aangegaan voor het *Dutch Good Growth Fund* (DGGF), FMO MASSIF, en voor het *Market Creation Platform*.

Tevens worden in 2023 door de posten meerjarige verplichtingen aangegaan voor de uitvoering van decentrale programma's.

Uitgaven

Artikelonderdeel 1.1

Het budget voor artikel 1.1 wordt met EUR 4,1 miljoen verlaagd. Tegenvallende uitgaven op het gebied van de MVO-programma's maken een overheveling mogelijk naar artikel 1.2.

Artikelonderdeel 1.2

Het budget binnen artikel 1.2 stijgt met EUR 21,1 miljoen. Deze stijging is o.a. toe te schrijven aan hogere uitgaven voor het Programma Internationaal Ondernemen, voor het *Dutch Trade and Investment Fund* (DTIF) garanties en voor de DTIF subsidies. De dekking wordt onder andere gevonden overhevelingen vanuit artikel 1.1 en vanuit hogere ontvangsten.

Artikelonderdeel 1.3

In de Tweede suppletoire begroting 2023 zijn de budgetten door positieve cMEV-bijstelling herverdeeld binnen dit artikelonderdeel. Voor de bijdrage aan ILO, het non-ODA gedeelte hiervan, wordt EUR 288.000 overgeboekt naar Directie Multilaterale Instellingen en Mensenrechten voor het ITLOS tribunaal.

Ontvangsten

Ter dekking van het DTIF-instrument zal een onttrekking worden gedaan uit de FOM begrotingsreserve van EUR 16,2 miljoen. Deze onttrekking wordt gedaan om aan de toegenomen vraag naar werkkapitaal en financieringen

via DTIF te kunnen voldoen en is daarvoor ook bedoeld. De ontvangsten op artikel 1.10 Ontvangsten Handel en Investerings (DIO) worden daarom EUR 16,2 miljoen hoger geraamd.

Artikel 2: Duurzame ontwikkeling, voedselzekerheid, water en klimaat

Budgettaire gevolgen van beleid

Tabel 5 Budgettaire gevolgen van beleidsartikel 2 Duurzame ontwikkeling, voedselzekerheid, water en klimaat (Tweede suppletoire begroting) (bedragen x € 1.000)

	Vastgestelde begroting (incl. Suppletoire Begrotingen, NvW en amende- menten) (1)	Mutaties 2e suppletoire begroting (2)	Stand 2e suppletoire begroting (3) = (1) + (2)
	2023	2023	2023
Verplichtingen	1 244 608	5 635	1 250 243
Uitgaven:			
Programma-uitgaven totaal	868 008	23 960	891 968
waarvan juridisch verplicht			100%
2.1 Voedselzekerheid	389 554	0	389 554
<i>Subsidies (regelingen)</i>			
Realiseren ecologische houdbare voedselsystemen	13 000	150	13 150
Bevorderen inclusieve, duurzame groei in de agrarische sect.	14 000	9 500	23 500
Kennis & capaciteitsopbouw ten behoeve van voedselzekerheid	3 000	0	3 000
Uitbannen huidige honger en voeding	16 327	14 000	30 327
Voedselzekerheid	55 509	20 701	76 210
<i>Opdrachten</i>			
Kennis & capaciteitsopbouw ten behoeve van voedselzekerheid	20 550	2 952	23 502
Realiseren ecologische houdbare voedselsystemen	10 000	- 10 000	0
Voedselzekerheid	1 000	- 250	750
<i>Bijdrage aan agentschappen</i>			
Rijksdienst voor ondernemend Nederland	3 370	0	3 370
<i>Bijdrage aan (inter-)nationale organisaties</i>			
Voedselzekerheid	120 298	- 16 510	103 788
Realiseren ecologische houdbare voedselsystemen	17 000	0	17 000
Bevorderen inclusieve, duurzame groei in de agrarische sect.	40 500	0	40 500
Kennis & capaciteitsopbouw ten behoeve van voedselzekerheid	27 000	0	27 000
Uitbannen huidige honger en voeding	48 000	- 20 543	27 457
<i>Nog te verdelen</i>	0	0	0
Nog te verdelen			
2.2 Water	199 235	- 1 228	198 007
<i>Subsidies (regelingen)</i>			
Waterbeheer	26 167	493	26 660
Drinkwater en sanitatie	30 563	10 425	40 988
<i>Opdrachten</i>			

	Vastgestelde begroting (incl. Suppletoire Begrotingen, NvW en amende- menten) (1)	Mutaties 2e suppletoire begroting (2)	Stand 2e suppletoire begroting (3) = (1) + (2)
	2023	2023	2023
Waterbeheer	3 170	– 1 120	2 050
<i>Bijdrage aan agentschappen</i>			
Rijksdienst voor ondernemend Nederland	2 000	0	2 000
<i>Bijdrage aan (inter-)nationale organisaties</i>			
Waterbeheer	91 585	– 17 749	73 836
Drinkwater en sanitatie	45 750	6 723	52 473
2.3 Klimaat	279 219	25 188	304 407
<i>Subsidies (regelingen)</i>			
Klimaat algemeen	33 863	9 140	43 003
Hernieuwbare energie	26 000	10 000	36 000
Dutch Fund for Climate and Development	40 000	0	40 000
<i>Bijdrage aan agentschappen</i>			
Rijksdienst voor ondernemend Nederland	3 400	0	3 400
<i>Bijdrage aan (inter-)nationale organisaties</i>			
Contributie IZA/IZT	357	283	640
Klimaatprogramma's (non-ODA)	1 725	– 100	1 625
Klimaat algemeen	129 232	5 865	135 097
Hernieuwbare energie	36 000	0	36 000
UNEP	8 642	0	8 642

Toelichting

Verplichtingen

Er is minder verplichtingenbudget nodig op artikel 2 dan eerder verwacht, met name op de decentrale budgetten voor het thema Water. Dit komt bijvoorbeeld doordat in Mali de committering voor het *Programme de Développement Intégré et Durable du Sourou* (PDIDS) pas in 2024 wordt aangegaan.

Uitgaven

Artikelonderdeel 2.2

Er wordt EUR 2,2 miljoen overgeheveld naar 3.1 Mondiale gezondheid en SRGR voor een bijdrage aan het *Global Analysis and Assessment of Sanitation and Drinking-Water* programma van de Wereldgezondheidsorganisatie (WHO/GLAAS). Daarnaast wordt vanuit artikel 4.1 Humanitaire Hulp EUR 1,0 miljoen bijgedragen in verband met de noodhulpcomponent van het *Dutch Disaster Risk Reduction/Dutch Surge Support* programma.

Artikelonderdeel 2.3

Er wordt EUR 5,0 miljoen toegevoegd aan het subartikelonderdeel voor Klimaat voor een structurele oplossing voor de Al Safer-tanker voor de kust van Jemen (via het *United Nations Development Programme*). De tanker is leeggepompt en nu moet de vervangende opslag operationeel gemaakt worden.

Daarnaast wordt als gevolg van het amendement Grinwis c.s. ([Kamerstuk 36435-XVII-15](#)) EUR 20 miljoen naar dit artikelonderdeel overgeheveld. Hiervan wordt EUR 10 miljoen ingezet als bijdrage aan het *Access to Energy Fund* van het FMO en EUR 10 miljoen als vervroegde bijdrage aan het *Africa Adaptation Acceleration Program*. Hiermee laat Nederland haar commitment zien op zowel het terrein van het tegengaan van klimaatverandering als het aanpassen aan de gevolgen van klimaatverandering.

Artikel 3: Sociale vooruitgang

Budgettaire gevolgen van beleid

Tabel 6 Budgettaire gevolgen van beleidsartikel 3 Sociale vooruitgang (Tweede suppletoire begroting) (bedragen x € 1.000)

	Vastgestelde begroting (incl. Suppletoire Begrotingen, NvW en amende- menten) (1)	Mutaties 2e suppletoire begroting (2)	Stand 2e suppletoire begroting (3) = (1) + (2)
	2023	2023	2023
Verplichtingen	563 268	36 333	599 601
Uitgaven:			
Programma-uitgaven totaal	813 224	7 746	820 970
waarvan juridisch verplicht			100%
3.1 Mondiale gezondheid en seksuele en reproductieve gezondheid en rechten	507 965	7 246	515 211
<i>Subsidies (regelingen)</i>			
Mondiale gezondheid en SRGR	162 178	56 591	218 769
Global Fund to Fight Aids, Malaria and Tuberculosis	0	0	0
<i>Opdrachten</i>			
Mondiale gezondheid en SRGR	16 397	– 8 078	8 319
<i>Bijdrage aan agentschappen</i>			
Rijksdienst voor ondernemend Nederland	137	0	137
<i>Bijdrage aan (inter-)nationale organisaties</i>			
WHO/PAHO	6 713	77	6 790
Mondiale gezondheid en SRGR	196 338	4 757	201 095
UNFPA	48 300	– 1 958	46 342
UNAIDS	23 000	0	23 000
Partnershipprogramma WHO	14 402	– 3 643	10 759
Global Fund to Fight Aids, Malaria and Tuberculosis	0	0	0
UNICEF	0	0	0
Vrouwenrechten en keuzevrijheid	0	0	0
<i>Nog te verdelen</i>			
Nog te verdelen	40 500	– 40 500	0
3.2 Vrouwenrechten en gendergelijkheid	49 667	500	50 167
<i>Subsidies (regelingen)</i>			
Vrouwenrechten	33 067	3 097	36 164
<i>Opdrachten</i>			
Vrouwenrechten	0	267	267
<i>Bijdrage aan (inter-)nationale organisaties</i>			

	Vastgestelde begroting (incl. Suppletoire Begrotingen, NvW en amende- menten) (1)	Mutaties 2e suppletoire begroting (2)	Stand 2e suppletoire begroting (3) = (1) + (2)
	2023	2023	2023
Vrouwenrechten	6 600	887	7 487
UNWOMEN	6 000	249	6 249
<i>Nog te verdelen</i>			
Nog te verdelen	4 000	– 4 000	0
3.3 Maatschappelijk middenveld	198 442	0	198 442
<i>Subsidies (regelingen)</i>			
Twinningfaciliteit Suriname	850	– 193	657
Versterking maatschappelijk middenveld	175 857	– 4 087	171 770
<i>Opdrachten</i>			
Versterking maatschappelijk middenveld	6 000	7 500	13 500
Versterking maatschappelijk middenveld Monitoringsfonds	1 417	– 960	457
<i>Bijdrage aan (inter-)nationale organisaties</i>			
Versterking maatschappelijk middenveld	10 318	1 740	12 058
<i>Nog te verdelen</i>			
Nog te verdelen	4 000	– 4 000	0
3.4 Onderwijs	57 150	0	57 150
<i>Subsidies (regelingen)</i>			
Onderzoeksprogramma's	1 500	0	1 500
<i>Opdrachten</i>			
Onderwijs	200	– 24	176
Onderzoekprogramma's	2 000	0	2 000
Hoger Onderwijs	40 932	– 1 757	39 175
<i>Bijdrage aan (inter-)nationale organisaties</i>			
Onderwijs	2 518	61	2 579
Global partnership for education	10 000	1 720	11 720

Toelichting

Verplichtingen

Er is meer verplichtingenbudget nodig op artikel 3 dan eerder verwacht. Dit komt met name door het vastleggen van de algemene vrijwillige bijdrage van EUR 105 miljoen voor het UNFPA. Daarnaast zijn er neerwaartse bijstellingen vanwege de ombuigingen waardoor committeringen voor één jaar worden aangegaan in plaats van voor meerdere jaren. Per saldo neem het verplichtingenbudget op artikel 3 toe.

Uitgaven

Artikelonderdeel 3.1

Er vindt een overheveling plaats van EUR 5 miljoen van het Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport ten behoeve van een totale bijdrage van EUR 10 miljoen aan het *Financial Intermediary Fund voor Pandemic Prevention, Preparedness and Response*. De resterende EUR 5 miljoen komt uit kasruimte binnen artikel 3.1.

Er wordt EUR 2,2 miljoen overgeheveld van Artikel 2.2 Water voor een bijdrage aan het *Global Analysis and Assessment of Sanitation and Drinking-Water* programma van de Wereldgezondheidsorganisatie (WHO/GLAAS).

In de Tweede suppletoire begroting 2023 zijn de budgetten door positieve cMEV-bijstelling herverdeeld binnen dit artikelonderdeel.

Artikel 4: Vrede, veiligheid en duurzame ontwikkeling

Budgettaire gevolgen van beleid

Tabel 7 Budgettaire gevolgen van beleidsartikel 4 Vrede, veiligheid en duurzame ontwikkeling (Tweede suppletoire begroting) (bedragen x € 1.000)

	Vastgestelde begroting (incl. Suppletoire Begrotingen, NvW en amende- menten) (1)	Mutaties 2e suppletoire begroting (2)	Stand 2e suppletoire begroting (3) = (1) + (2)
	2023	2023	2023
Verplichtingen	1 753 849	237 601	1 991 450
Uitgaven:			
Programma-uitgaven totaal	1 041 712	61 000	1 102 712
waarvan juridisch verplicht			100%
4.1 Humanitaire hulp	584 017	42 000	626 017
<i>Subsidies (regelingen)</i>			
Noodhulpprogramma's	117 000	30 000	147 000
<i>Bijdrage aan (inter-)nationale organisaties</i>			
Noodhulpprogramma's	352 000	- 7 000	345 000
Noodhulpprogramma's non-ODA	1 017	0	1 017
UNHCR	35 000	0	35 000
UNRWA	19 000	8 000	27 000
Wereldvoedselprogramma	60 000	11 000	71 000
4.2 Opvang en bescherming in de regio en migratiesamenwerking	247 000	20 000	267 000
<i>Subsidies (regelingen)</i>			
Opvang in de regio	5 000	2 500	7 500
Migratie en ontwikkeling	0	1 000	1 000

	Vastgestelde begroting (incl. Suppletoire Begrotingen, NvW en amende- menten) (1)	Mutaties 2e suppletoire begroting (2)	Stand 2e suppletoire begroting (3) = (1) + (2)
	2023	2023	2023
<i>Bijdrage aan (inter-)nationale organisaties</i>			
Opvang in de regio	192 000	8 500	200 500
Migratie en ontwikkeling	50 000	8 000	58 000
4.3 Veiligheid en Rechtstaatontwikkeling	210 695	- 1 000	209 695
<i>Subsidies (regelingen)</i>			
Legitieme stabiliteit	5 500	0	5 500
Inclusieve vredes- en politieke processen	3 500	6 500	10 000
Vredesdividend: werkgelegenheid en basisvoorzieningen	0	818	818
Functionerende rechtsorde	38 165	6 900	45 065
<i>Opdrachten</i>			
Inclusieve vredes- en politieke processen	0	1 500	1 500
<i>Bijdrage aan (inter-)nationale organisaties</i>			
Legitieme stabiliteit	0	4 000	4 000
Functionerende rechtsorde	102 680	- 5 680	97 000
Inclusieve vredes- en politieke processen	40 850	4 962	45 812
<i>Nog te verdelen</i>			
Nog te verdelen	20 000	- 20 000	0

Toelichting

Verplichtingen

Er is meer verplichtingenbudget nodig op artikel 4 dan eerder verwacht. Dit komt met name door het aangaan van verplichtingen voor *Country Based Pooled Funds* voor Democratische Republiek Congo, Zuid Soedan, Soedan, Somalië en Jemen. Daarnaast zijn er meerjarige verhogingen van bijdragen aan de *Dutch Relief Alliance* (DRA) en het Nederlandse Rode Kruis. Verder is EUR 62,0 miljoen van de ophoging gerelateerd aan het totaal van mutaties zoals onder de uitgaven toegelicht.

Uitgaven

Artikelonderdeel 4.1

Het artikelonderdeel is verhoogd met EUR 42,0 miljoen. De besteding betreft EUR 25,0 miljoen ten behoeve van humanitaire hulpverlening voor de crisis in Gaza, EUR 2,0 miljoen voor noodhulp na de aardbeving en Marokko en EUR 15,0 miljoen ten behoeve van humanitaire noden elders in de wereld.

De ophoging bestaat uit overhevelingen vanuit artikel 5.4 waarbij er EUR 10,0 miljoen is toegevoegd ten behoeve van de inzet van UNRWA en ICRC in Gaza zoals aangegeven in de [Kamerbrief Update humanitaire hulp Palestijnse Gebieden](#) van 17 oktober jl. Verder wordt EUR 30,0 miljoen, afkomstig uit het amendement Grinwis c.s. ([Kamerstuk 36435-XVII-15](#)), ingezet via een verhoging van de bijdrage aan het Wereldvoedselprogramma en verhoging van de subsidies voor Noodhulpprogramma's ten behoeve van het Nederlandse Rode Kruis en de *Dutch Relief Alliance*

(DRA). Van deze bijdragen wordt EUR 15,0 miljoen besteed ten behoeve van de crisis in Gaza en de overige EUR 15,0 miljoen kunnen deze organisaties wereldwijd inzetten, daar waar de noden het hoogst zijn. Tot slot is EUR 2,0 miljoen afkomstig uit artikel 5.4 ten behoeve van noodhulp na de aardbeving in Marokko. Voor noodhulp na deze aardbeving is de subsidie aan het Nederlandse Rode Kruis verhoogd met EUR 5,0 miljoen, door naast de overheveling vanuit art 5.4 vanuit het instrument Noodhulp EUR 3,0 miljoen over te hevelen.

Verder wordt EUR 1,0 miljoen overgeheveld naar artikel 2.2 Water in verband met de noodhulpcomponent van het *Dutch Disaster Risk Reduction/Dutch Surge Support* programma. Ter compensatie wordt EUR 1,0 miljoen overgeheveld vanuit het budget van nog te verdelen middelen op artikel 4.3 Veiligheid en Rechtstaatontwikkeling, zodat het totaalbudget voor humanitaire hulp hierdoor niet wijzigt.

Artikelonderdeel 4.2

Het artikelonderdeel is verhoogd met EUR 20,0 miljoen. Dit betreft de verwerking van het amendement Grinwis c.s. ([Kamerstuk 36435-XVII-15](#)), waarbij EUR 20,0 miljoen wordt overgeheveld vanuit artikel 5.4 naar bijdragen opvang in de regio ten behoeve van UNICEF (EUR 8 miljoen) en UNHCR (EUR 12 miljoen) voor ondersteuning van vluchtelingen en gastgemeenschappen in o.a. Pakistan, de Hoorn van Afrika en de MENA regio, met name door middel van onderwijs voor kinderen.

Artikelonderdeel 4.3

In de Tweede suppletoire begroting 2023 zijn de budgetten door positieve cMEV-bijstelling herverdeeld binnen dit artikelonderdeel.

Artikel 5: Multilaterale samenwerking en overige inzet

Budgettaire gevolgen van beleid

Tabel 8 Budgettaire gevolgen van beleidsartikel 5 Multilaterale samenwerking en overige inzet (Tweede suppletoire begroting) (bedragen x € 1.000)

	Vastgestelde begroting (incl. Suppletoire Begrotingen, NvW en amende- menten) (1)	Mutaties 2e suppletoire begroting (2)	Stand 2e suppletoire begroting (3) = (1) + (2)
	2023	2023	2023
Verplichtingen	842 132	– 128 191	713 941
Uitgaven:			
Programma-uitgaven totaal	433 839	– 63 985	369 854
waarvan juridisch verplicht			100%
5.1 Multilaterale samenwerking	319 553	24 674	344 227
<i>Bijdrage aan (inter-)nationale organisaties</i>			
UNIDO	1 531	0	1 531
UNDP	28 250	1 750	30 000

	Vastgestelde begroting (incl. Suppletoire Begrotingen, NvW en amende- menten) (1)	Mutaties 2e suppletoire begroting (2)	Stand 2e suppletoire begroting (3) = (1) + (2)
	2023	2023	2023
UNICEF	31 250	1 750	33 000
Speciale multilaterale activiteiten	13 577	– 4 322	9 255
Assistent deskundigenprogramma	9 000	– 1 592	7 408
Internationale Financiële Instellingen	8 000	1 592	9 592
Middelenaanvullingen multilaterale banken en fondsen	79 789	0	79 789
Kapitaalaanvullingen bij regionale ontwikkelingsbanken	8 156	– 1 504	6 652
Bijdrage aan IFI's voor steun Oekraïne	140 000	27 000	167 000
<i>Nog te verdelen</i>			
Nog te verdelen	0	0	0
5.2 Overig armoedebeleid	103 216	– 15 963	87 253
<i>Subsidies (regelingen)</i>			
Kleine activiteiten posten en cultuur en ontwikkeling	8 385	– 105	8 280
Nationale SDG Implementatie	650	– 70	580
<i>Opdrachten</i>			
Nationale SDG Implementatie	155	– 71	84
Programmamiddelen Oekraïne - In-kind steun	5 300	– 541	4 759
<i>Bijdrage aan (inter-)nationale organisaties</i>			
UNESCO	4 337	0	4 337
Diverse ondersteunende activiteiten	23 874	– 23 342	532
Kleine activiteiten posten en cultuur en ontwikkeling	2 529	– 8	2 521
Schuldverlichting	57 736	4 604	62 340
Voorlichting op het terrein van Ontwikkelingssamenwerking	250	– 140	110
Verdragsmiddelen Suriname	0	3 710	3 710
5.4 Nog te verdelen i.v.m. wijzigingen BNI en/of toerekeningen	11 070	– 72 696	– 61 626
Ontvangsten	45 088	10 350	55 438
5.20 Ontvangsten en restituties met betrekking tot leningen	22 182	0	22 182
5.21 Ontvangsten OS	21 176	0	21 176
5.22 Koersverschillen OS	0	10 000	10 000
5.23 Diverse ontvangsten non-ODA	1 730	350	2 080

Toelichting

Verplichtingen

De verplichtingen op artikel 5 nemen af. Dit komt doordat een aantal verplichtingen pas in 2024 wordt aangegaan, waardoor deze in 2023 vrijvallen. Het gaat dan om bijvoorbeeld de kapitaalaanvulling van de IBD. Daarnaast is op het gebied van schuldverlichting rekening gehouden met een hogere verplichtingenstand dan nodig bleek, daarom wordt dit ook naar beneden bijgesteld.

Uitgaven

Artikelonderdeel 5.1

De uitgaven voor dit subartikel nemen toe. Dit komt voornamelijk door de steun aan Oekraïne ter hoogte van EUR 27 miljoen in het kader van het derde steunpakket. Dit bestaat uit EUR 7 miljoen voor technische assistentie van het IMF en EUR 20 miljoen voor een *funded guarantee* aan de *European Bank for Reconstruction and Development* (EBRD) voor gasaankopen.

Daarnaast vindt een aantal overboekingen plaats tussen budgetten binnen het subartikel.

Artikelonderdeel 5.2

De uitgaven op dit subartikel nemen per saldo af. Dit komt voornamelijk doordat de reservering voor de verdragsmiddelen Suriname voor 2023 naar beneden is bijgesteld en is overgeheveld naar een aparte budgetregel. De rest van de middelen wordt in de Eerste suppletoire begroting van 2024 in het juiste kasritme geplaatst, omdat niet alle middelen in 2023 uitgegeven konden worden. Het budget dat in 2023 vrijvalt, vloeit naar het verdeelartikel 5.4.

Artikelonderdeel 5.4

Om de inzichtelijkheid van de BHOS-begroting verder te verbeteren is er met ingang van begrotingsjaar 2017 artikelonderdeel 5.4 gecreëerd. Op dit artikelonderdeel wordt ook overprogrammering geregistreerd. Overprogrammering houdt in dat er meer programma's of bijdragen worden gepland dan waarvoor budget beschikbaar is, in de verwachting dat over het algemeen de uitvoering van programma's en/of betalingen vertraging oploopt. De uitvoering van het beleid leert dat bijvoorbeeld (geo)politieke ontwikkelingen en uitvoeringsmogelijkheden in landen waarin programma's worden uitgevoerd gedurende het jaar kunnen leiden tot vertragingen in de uitputting van de ODA-middelen. Indien er sprake is van overprogrammering is dat zichtbaar als een negatieve stand op het verdeelartikel. Over de verdere werking van dit artikel verwijs ik u naar de Kamerbrief als reactie op Motie van der Graaf c.s. ([Kamerstuk II, 36200 XVII nr. 32](#)) over fluctuaties van het ODA-budget.

De beginstand van het verdeelartikel is inclusief het aangenomen amendement Grinwis c.s. ([Kamerstuk 36435-XVII-15](#)), welke is aangenomen op de suppletoire begroting Prinsjesdag.

Om de informatievoorziening aangaande de mutaties op het verdeelartikel te verbeteren wordt onderstaande tabel opgenomen in de suppletoire begrotingen van BHOS.

Tabel 9 Mutaties verdeelartikel 5.4 (bedragen x EUR 1.000)

Beginstand (A)		11.070
Verdeling amendement Grinwis c.s.	– 70.000	
Humanitaire hulp Palestijnse gebieden	– 10.000	
Eerstejaarsopvang asielzoekers	– 10.700	
Desaldering ontvangsten	10.000	
ODA-meevallers	8.758	
Overig	– 754	
Totaal mutaties (B)		– 72.696
Eindstand (A+B)		– 61.626

Ontvangsten

De ontvangsten op het subartikel nemen toe. Dit komt voornamelijk vanwege geraamde koersverschillen. Buitenlandse Zaken werkt met een vooraf vastgestelde wisselkoers ten opzichte van buitenlandse valuta (de *corporate rate*). Deze koers wordt samen met de presentatie van de begroting vastgesteld. Omdat bij betalingen in buitenlandse valuta gedurende het jaar echter een verschil ontstaat als gevolg van de werkelijk geldende koers, ontstaat er een saldo. Dit saldo wordt verantwoord op het artikel 5 maar geldt voor de gehele BHOS-begroting.